

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑΣ

10/2024

Διερεύνηση των επιδράσεων της ενεργειακής κρίσης 2021-2022 στην ενεργειακή ένδεια των ελληνικών νοικοκυριών σε επίπεδο περιφερειών

Το ΚΕΠΕ, το μεγαλύτερο Κέντρο Οικονομικών Ερευνών της Ελλάδας, πραγματοποιεί στη σειρά «Αναλύσεις Επικαιρότητας» σύντομες και τεκμηριωμένες αναλύσεις σε οικονομικά ζητήματα που απασχολούν τον δημόσιο βίο της χώρας, με στόχο την υπεύθυνη ενημέρωση της Κοινωνίας και της Πολιτείας.

Καθ. Παναγιώτης Λιαργκόβας, Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕΠΕ & Επιστημονικός Διευθυντής

1. Εισαγωγή

Η ενεργειακή κρίση της περιόδου 2021-2022, που έπληξε το σύνολο των χωρών της Ευρώπης και χαρακτηρίστηκε από την ξαφνική και ιδιαίτερα ισχυρή άνοδο των τιμών της ενέργειας, επέφερε σοβαρές συνέπειες στις οικονομίες των κρατών, αλλά και έντονη επιβάρυνση στους καταναλωτές. Πιο συγκεκριμένα, από το δεύτερο εξάμηνο του 2021 και μέχρι τα τέλη του 2022, οι διεθνείς τιμές των ενεργειακών προϊόντων, όπως η τιμή του φυσικού αερίου και η τιμή του αργού πετρελαίου, κατέγραψαν υπερβολικές αυξήσεις, μετακυλίνοντας τις επιπτώσεις, τόσο στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας, όσο και γενικότερα στο κόστος των περισσότερων καταναλωτικών αγαθών.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, η έντονα ανοδική πορεία των τιμών των ενεργειακών προϊόντων είχε σημαντικές επιπτώσεις στην εθνική οικονομία, καθώς επιβάρυνε, τόσο τους οικιακούς καταναλωτές, όσο και τις επιχειρήσεις. Μάλιστα, όπως έχει διερευνηθεί σε προηγούμενη εργασία, κατά την περίοδο της απότομης ανόδου των τιμών του φυσικού αερίου, η μεγάλη συμμετοχή του καυσίμου στο μείγμα της ηλεκτροπαραγωγής στη χώρα μας, σε συνδυασμό με τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς και του συστήματος διαμόρφωσης των ανταγωνιστικών χρεώσεων της ηλεκτρικής ενέργειας, φαίνεται ότι επέδρασε άμεσα στον καθορισμό των υψηλών τιμών ηλεκτρικής ενέργειας (Λυχνάρας και Πασσάς, 2023). Ιδιαίτερα έντονη ήταν η επιβάρυνση για τα νοικοκυριά, τόσο άμεσα, λόγω της αύξησης του κόστους ενέργειας, όσο και έμμεσα εξαιτίας των αυξήσεων στα περισσότερα καταναλωτικά αγαθά. Ως αποτέλεσμα, η άνοδος των ενεργειακών τιμών είχε άμεση επίδραση στην ετήσια ποσοστιαία μεταβολή των επιμέρους Εν. Δ.Τ.Κ. των ενεργειακών προϊόντων και κατ' επέκταση στην εξέλιξη του πληθωρισμού (Μαρσέλλου και Λυχνάρας, 2023· Μαρσέλλου και Λυχνάρας, 2022).

Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζει ενδιαφέρον η διερεύνηση της επίδρασης που είχε η κρίση των τιμών της ενέργειας στην ενεργειακή ένδεια των ελληνικών νοικοκυριών. Γενικότερα, ως ενεργειακή ένδεια ή διαφορετικά ενεργειακή φτώχεια ορίζεται ο αποκλεισμός ή η ανεπαρκής πρόσβαση των νοικοκυριών στην ενέργεια, δηλαδή η αδυναμία πρόσβασης σε βασικές ενεργειακές υπηρεσίες, όπως ο ηλεκτρισμός, το φυσικό αέριο, η θέρμανση, η ψύξη κ.ά. Η ενεργειακή ένδεια στις μέρες μας

αποτελεί ένα ιδιαίτερα έντονο πρόβλημα με πολλαπλές αρνητικές επιπτώσεις για την υγεία, την ευημερία και τη δραστηριοποίηση των ανθρώπων που ζουν κάτω από τέτοιες συνθήκες (Κοροβέση, κ.ά., 2017· Αρυμπλιά, κ.ά., 2019). Το φαινόμενο προκύπτει ως συνέπεια πολλών παραγόντων, όπως είναι για παράδειγμα τα χαμηλά επίπεδα εισοδήματος, η ανεργία και ο υψηλός πληθωρισμός, οι οικονομικές ανισότητες, οι υψηλές τιμές ενέργειας και οι στρεβλώσεις στην αγορά ενέργειας, τα χαμηλά επίπεδα ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων, η παλαιότητα των ενεργειακών υποδομών, η κλιματική αλλαγή και οι λοιπές κοινωνικές, περιβαλλοντικές και οικονομικές συνθήκες (Coronvessi, 2024). Σύμφωνα μάλιστα με πρόσφατη μελέτη που εξετάζει την εξέλιξη του φαινομένου κατά την περίοδο 2003-2022, τα πολύ υψηλά ποσοστά ενεργειακής φτώχειας (άνω του 25%), που καταγράφονται στην Ελλάδα για αρκετά χρόνια, οφείλονται στην οικονομική κρίση, τη μείωση του εισοδήματος των νοικοκυριών (από το 2010 έως περίπου το 2016) και την αύξηση των τιμών της ενέργειας, η οποία δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση του εισοδήματος (Μοιρασγεντής κ.α., 2024).

Ωστόσο, παρά τη μεγάλη σημασία του συγκεκριμένου προβλήματος, τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του φαινομένου, αλλά ούτε σαφή κριτήρια και συγκεκριμένοι ποσοτικοί δείκτες για την παρακολούθησή του και τον προσδιορισμό των ατόμων που ζουν σε κατάσταση ενεργειακής φτώχειας. Κάποιες από τις υφιστάμενες προσεγγίσεις βασίζονται σε ποσοτικούς δείκτες, χωρίς ωστόσο να γίνεται επίσημη καταγραφή και παρακολούθηση. Ενδεικτικά, στη χώρα μας, η προσέγγιση που χρησιμοποιείται συχνά αφορά το ποσοστό του εισοδήματος που δαπανάται για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών σε ετήσια βάση. Έτσι, ενεργειακά φτωχό θεωρείται το νοικοκυριό που δαπανά πάνω από το 10% του εισοδήματός του για τις ενεργειακές ανάγκες του, σε συνδυασμό και με κάποια άλλα κοινωνικά, συνήθως, και γεωγραφικά κριτήρια, που εφαρμόζονται για την κατανομή των κοινωνικών επιδομάτων (Κοροβέση, κ.ά., 2017· Αρυμπλιά, κ.ά., 2019).

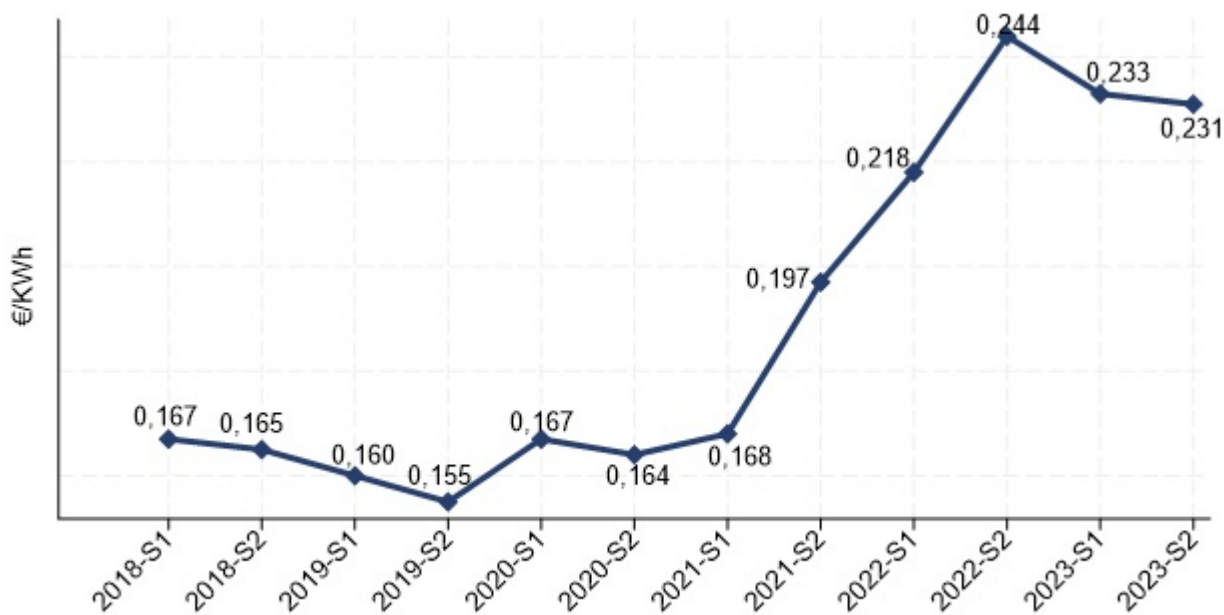
Βάσει των ανωτέρω, έχοντας ως στόχο τη διερεύνηση του φαινομένου της ενεργειακής ένδειας κατά την περίοδο της κρίσης στις τιμές της ενέργειας, η παρούσα εργασία εστιάζει στην ανάλυση του δείκτη της οικονομικής αδυναμίας για ικανοποιητική θέρμανση των νοικοκυριών, όπως αυτή καταγράφεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ). Ωστόσο, πέρα από τη μελέτη του παραπάνω έμμεσου δείκτη ενεργειακής ένδειας στο σύνολο των νοικοκυριών της χώρας, όπως παρουσιάζεται στα σχετικά δελτία τύπου της ΕΛΣΤΑΤ, η παρούσα ανάλυση επεκτείνεται και στη μελέτη της διαφοροποίησης των αποτελεσμάτων μεταξύ των νοικοκυριών σε επίπεδο περιφέρειας για την τελευταία πενταετία.

2. Εξέλιξη των τιμών της ενέργειας για τα νοικοκυριά

Όπως αναφέρθηκε, την περίοδο 2021-2022, οι τιμές των ενεργειακών προϊόντων κατέγραψαν απότομη και έντονη άνοδο, γεγονός που επιβάρυνε άμεσα και έμμεσα τον προϋπολογισμό των νοικοκυριών. Πιο αναλυτικά, σε ό,τι αφορά την τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας για τους οικιακούς καταναλωτές, κατέγραψε σημαντική αύξηση από τις αρχές του 2021, μέχρι και το τέλος του 2022. Ενδεικτικά, το Διάγραμμα 1 παρουσιάζει τα στοιχεία της Eurostat που αφορούν τη μέση τιμή ανά εξάμηνο της ηλεκτρικής ενέργειας για τα νοικοκυριά μεσαίου μεγέθους, με μέση ετήσια κατανάλωση από 2.500 kWh έως 4.999 kWh. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μέση τιμή για το 2ο εξάμηνο του 2022 έφτασε τα 0,244 ευρώ/kWh, από τα επίπεδα των 0,165 ευρώ/kWh του πρώτου εξαμήνου του 2021.

Μάλιστα, επισημαίνεται ότι οι αυξήσεις που κατέγραψε η χονδρεμπορική τιμή της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα μας (τιμή εκκαθάρισης ηλεκτρικής ενέργειας της Αγοράς Επόμενης Ημέρας, όπως διαμορφώνεται στο Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας) ήταν κατά πολύ υψηλότερες, καθώς τον Αύγουστο του 2022 άγγιξε τα 0,436 ευρώ/kWh (Λυχαράς και Πασσάς, 2023). Ωστόσο, αυτές οι αυξήσεις δεν πέρασαν εξ ολοκλήρου στους τελικούς καταναλωτές, λόγω των επιδοτήσεων στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας που υιοθετήθηκαν για τον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης.

Διάγραμμα 1: Μέση εξαμηνιαία τιμή ηλεκτρικής ενέργειας, 2018-2023, νοικοκυριά μέσου μεγέθους, Κατηγορία κατανάλωσης: από 2.500 kWh έως 4.999 kWh (band DC)

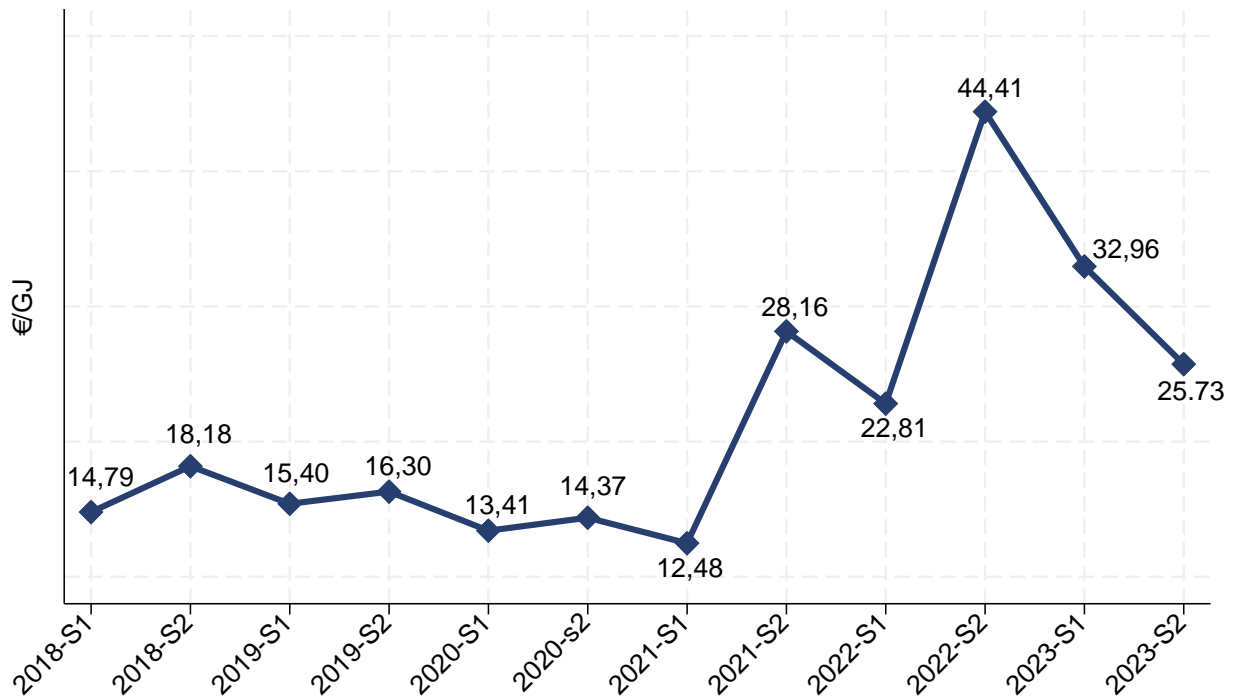

Πηγή: Eurostat, 2024 [1].

Αντίστοιχα, σε ό,τι αφορά τις τιμές του φυσικού αερίου για οικιακή χρήση, παρατηρήθηκε επίσης ιδιαίτερα έντονη άνοδος της τιμής κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2022, η οποία φυσικά ήταν αποτέλεσμα της ανόδου των αντίστοιχων διεθνών τιμών του καυσίμου¹. Πιο συγκεκριμένα, το Διάγραμμα 2 καταγράφει τη μέση εξαμηνιαία τιμή του φυσικού αερίου, για την περίοδο 2018-2023, και αφορά τα νοικοκυριά μέσου μεγέθους, δηλαδή για την κατηγορία κατανάλωσης από 20 GJ έως 200 GJ (band D2). Παρατηρούμε ότι η μέση τιμή παρουσίασε αρχικά σημαντική άνοδο από το πρώτο στο δεύτερο εξάμηνο του 2021 και συγκεκριμένα κινήθηκε από 12,48 €/GJ στα 28,16 €/GJ. Ωστόσο, στη συνέχεια, υπήρξε μια μικρή διόρθωση των τιμών για τον καταναλωτή και στο πρώτο εξάμηνο του 2022 η μέση τιμή μειώθηκε στα 22,81 €/GJ. Παρά ταύτα, η συγκεκριμένη πτωτική πορεία δεν συνεχίστηκε και, όπως αναφέρθηκε, κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2022, η μέση τιμή του φυσικού αερίου για τα νοικοκυριά παρουσίασε κατακόρυφη άνοδο, φτάνοντας τα 44,41 €/GJ. Στη συνέχεια, μετά το πέρας της ενεργειακής κρίσης, ακολούθησε η μείωση των τιμών και της επιβάρυνσης των νοικοκυριών.

¹ Όπως είναι γνωστό, η μέση διεθνής τιμή φυσικού αερίου, Dutch TTF Natural Gas Futures, κατέγραψε σημαντική άνοδο μέσα στο 2022.

Διάγραμμα 2: Μέση εξαμηνιαία τιμή φυσικού αερίου, 2018-2023, νοικοκυριά μέσου μεγέθους, Κατηγορία κατανάλωσης: από 20 GJ έως 200 GJ (band D2)

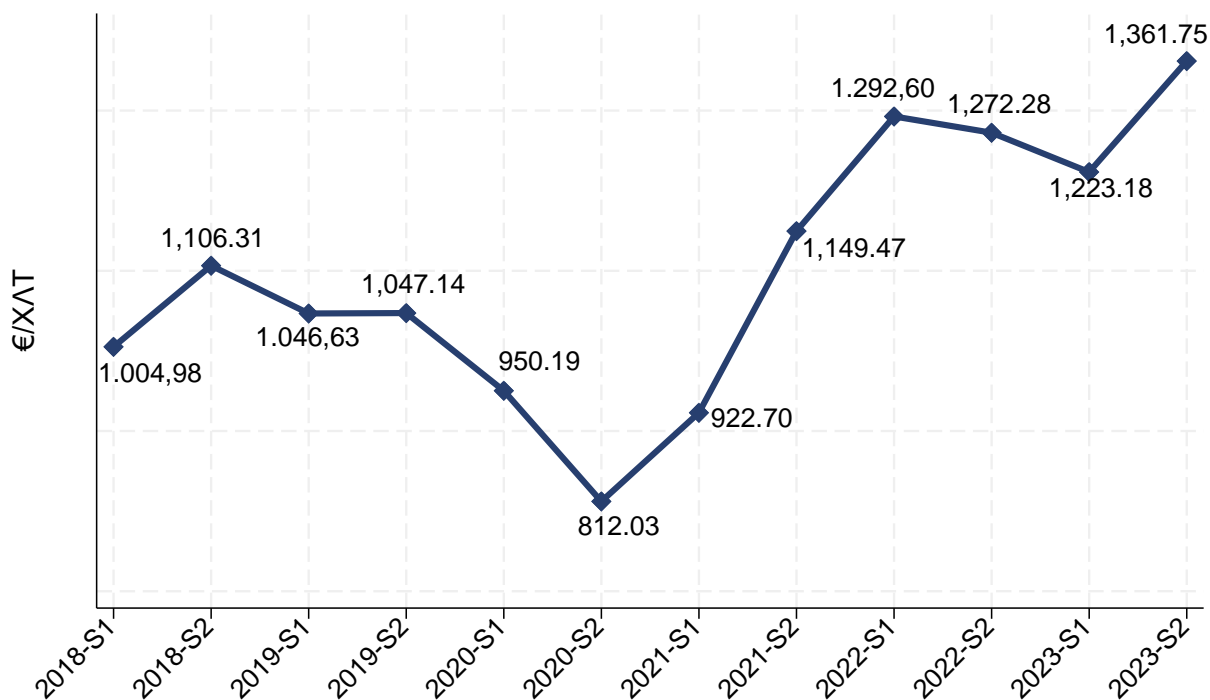

Πηγή: Eurostat, 2024 [1].

Επίσης, σε αντιστοιχία με τα παραπάνω, έχει υπολογιστεί και παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 3 η μέση εξαμηνιαία τελική τιμή καταναλωτή (συμπεριλαμβανομένων όλων των φόρων) για το πετρέλαιο θέρμανσης. Όπως είναι γνωστό, κάθε χρόνο, η διάθεση του πετρελαίου θέρμανσης με μειωμένο συντελεστή Ειδικού Φόρου Κατανάλωσης (ΕΦΚ), ξεκινά από τα μέσα Οκτωβρίου και ολοκληρώνεται στα τέλη Απριλίου του επόμενου έτους. Στην παρούσα εργασία, για λόγους συνέπειας της ανάλυσης, καθώς και για να υπάρχει δυνατότητα σύγκρισης των τιμών του πετρελαίου θέρμανσης με τις αντίστοιχες τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου, υπολογίστηκαν οι μέσες εξαμηνιαίες τιμές του καυσίμου. Πιο συγκεκριμένα, ως μέση τιμή του 1ου εξαμήνου υπολογίστηκε ο μέσος όρος των εβδομαδιαίων τιμών της περιόδου Ιανουαρίου-Απριλίου. Αντίστοιχα, ως μέση τιμή του 2ου εξαμήνου υπολογίστηκε ο μέσος όρος των τιμών της περιόδου Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, όπως παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 3, παρατηρούμε ότι μέχρι και το τέλος του 2020 η τιμή του πετρελαίου θέρμανσης κατέγραψε έντονη πτώση, γεγονός που οδήγησε και σε σημαντική ενίσχυση της εγχώριας αγοράς (Λυχνάρης, 2020). Ωστόσο, στη συνέχεια, η τελική τιμή καταναλωτή του καυσίμου ακολούθησε έντονα ανοδική πορεία μέχρι και το 1ο εξάμηνο του 2022. Παρά ταύτα, σε αντίθεση με την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο, η τιμή του πετρελαίου θέρμανσης, μετά από μια μικρή πτώση μέσα στο 2023, αυξήθηκε ξανά στο 2ο εξάμηνο του έτους, φτάνοντας στην υψηλότερη τιμή που καταγράφεται κατά την εξεταζόμενη περίοδο.

Διάγραμμα 3: Μέση εξαμηνιαία τιμή (μετά φόρων) Πετρελαίου Θέρμανσης, σε Ευρώ/χιλιόλιτρο, 2018-2023

Πηγή: European Commission, 2024. Ίδια επεξεργασία.

3. Ενεργειακή ένδεια των νοικοκυριών στην Ελλάδα

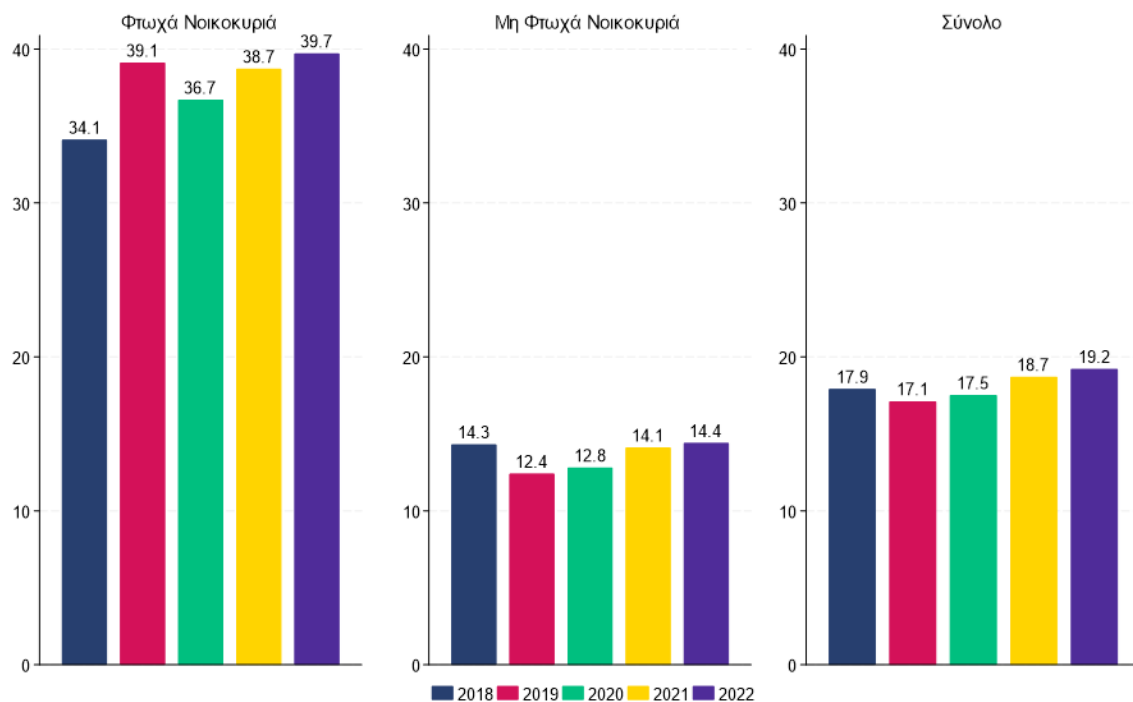
Όπως αναφέρθηκε, οι αυξήσεις στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων είχαν σημαντική επίδραση στην επιβάρυνση των νοικοκυριών, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά το κόστος θέρμανσης. Είναι ενδεικτικό ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) 2023 της ΕΛΣΤΑΤ, ο πληθυσμός που βρισκόταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό το 2022, που αποτελεί το έτος αναφοράς, ανήλθε στο 26,1% του πληθυσμού της χώρας, με το κατώφλι της φτώχειας να ανέρχεται στο ποσό των 6.030 ευρώ ετησίως για μονοπρόσωπο νοικοκυριό και σε 12.663 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά, ηλικίας κάτω των 14 ετών (ΕΛΣΤΑΤ, 2024).

Επιπλέον, το ποσοστό των νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα, για το ίδιο έτος, ανήλθε στο 19,2% του συνόλου (Διάγραμμα 4). Το ποσοστό αυτό βαίνει αυξανόμενο από το 2019, οπότε και έφτασε στο 17,1%, το χαμηλότερο σημείο της τελευταίας πενταετίας. Η συνολική αύξηση ανήλθε σε 2,1 ποσοστιαίες μονάδες τα τελευταία τέσσερα χρόνια, με σημαντικότερη αύξηση το 2021, με την έναρξη της ενεργειακής κρίσης, αγγίζοντας τις 1,2 ποσοστιαίες μονάδες. Όπως είναι αναμενόμενο, το ποσοστό των νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα είναι υπερδιπλάσιο για τα φτωχά νοικοκυριά² (39,7%), ενώ είναι χαμηλότερο στα μη φτωχά νοικοκυριά (14,4%) το 2022. Αξιοσημείωτο είναι ότι η αύξηση του ποσοστού το 2021 για τα φτωχά νοικοκυριά ανήλθε στις 2 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ για τα μη φτωχά αυξήθηκε κατά 1,3%. Σε μία περίοδο που το διαθέσιμο εισόδημα συρρικνώθηκε από την πανδημία και την ενεργειακή κρίση, 2020-2022, η αντίστοιχη αύξηση για τα φτωχά νοικοκυριά ήταν 3%, όταν για τα μη φτωχά ανήλθε σε μόλις 1,6%.

² Ο διαχωρισμός σε φτωχά και μη φτωχά νοικοκυριά γίνεται από την ΕΛΣΤΑΤ.

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι, στο δείγμα, τη μεγαλύτερη επίδραση έχουν τα μη φτωχά νοικοκυριά, καθώς αποτελούν το 81,7% του συνόλου των νοικοκυριών. Έτσι, οι αποκλίσεις στο σύνολο, όπως και οι μεταβολές που παρατηρούνται κατά τη διάρκεια των ετών της υπό εξέταση περιόδου, εξαιτίας της επίδρασης των φτωχών νοικοκυριών, αν και σημαντικές για την άσκηση πολιτικής, είναι μικρότερης έντασης. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με πρόσφατη ανάλυση που βασίστηκε στα στοιχεία της ίδιας βάσης, αν και οι ενεργειακά φτωχοί πολίτες προέρχονται από όλα τα εισοδηματικά εκατοστημόρια, το φαινόμενο της ενεργειακής φτώχειας παρουσιάζεται σημαντικά πιο έντονο στα φτωχά νοικοκυριά (Μοιρασγεντής κ.ά., 2024).

Διάγραμμα 4: Ποσοστό νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση το χειμώνα, 2018-2022

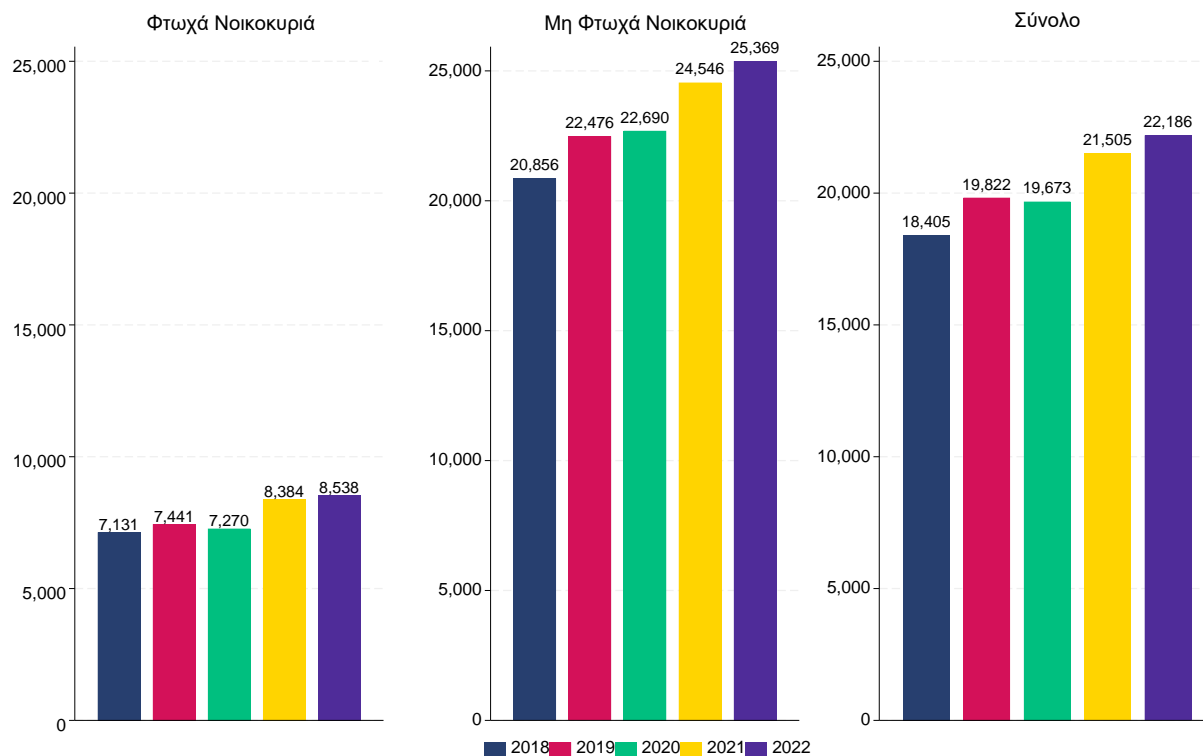
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023.

Στο Διάγραμμα 5 παρουσιάζεται αντίστοιχα το εισόδημα των νοικοκυριών, στο σύνολό τους, αλλά και στον διαχωρισμό τους σε φτωχά και μη φτωχά. Το μέσο εισόδημα των φτωχών νοικοκυριών το 2022 είναι μόλις το ένα τρίτο (33,6%) του μέσου εισοδήματος των μη φτωχών και το 38,5% του μέσου εισοδήματος του συνόλου. Κατά την τελευταία τριετία, 2020-2022, το διαθέσιμο εισόδημα των φτωχών νοικοκυριών αυξήθηκε κατά 1.268 ευρώ, των μη φτωχών κατά 2.669 ευρώ, ενώ στο σύνολο των νοικοκυριών η αύξηση άγγιξε το 2.513 ευρώ ετησίως. Παρά όμως την αύξηση των εισοδημάτων, σε όλες τις κατηγορίες νοικοκυριών αυξήθηκε το ποσοστό των νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα. Αυτό δηλώνει ότι η αύξηση των εισοδημάτων δεν επαρκεί, ώστε να αντισταθμίσει την αύξηση στις τιμές της ενέργειας ή/και των λοιπών αγαθών πρώτης ανάγκης, περισσότερο στα φτωχά νοικοκυριά και λιγότερο στα υπόλοιπα.

Τα παραπάνω δεδομένα καταδεικνύουν ότι μεγάλο μέρος των νοικοκυριών, και όχι μόνο των φτωχών, προσπαθεί να ανταποκριθεί στην κάλυψη βασικών αναγκών, όπως διατροφή, στέγαση (ενοίκιο), ενέργεια κλπ., οι τιμές των οποίων έχουν αυξηθεί σημαντικά. Ως εκ τούτου, είναι πιθανό

να οδηγηθούν σε περαιτέρω περιορισμό των δαπανών τους για ενέργεια, με σκοπό την κάλυψη των υπολοίπων βασικών αναγκών τους και συνεπώς υπάρχει ο κίνδυνος αύξησης της ενεργειακής φτώχειας.

Διάγραμμα 5: Εισόδημα νοικοκυριών, 2018-2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023.

Η ανάλυση των παραπάνω αποτελεσμάτων και η διαφορά στην επίδραση των κρίσεων των τελευταίων ετών στην ικανότητα των νοικοκυριών για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα οδηγεί στην ανάγκη διερεύνησης του φαινομένου σε περιφερειακό επίπεδο. Στο Διάγραμμα 6 παρουσιάζεται ο δείκτης ανά περιφέρεια για την πενταετία 2018-2022, ενώ αντίστοιχα στο Διάγραμμα 7 εμφανίζεται το εισόδημα των νοικοκυριών. Για το 2022, τελευταίο έτος που έχουμε διαθέσιμα στοιχεία, στο σύνολο των νοικοκυριών, η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα (30,3%), που είναι κατά 11,2 ποσοστιαίες μονάδες περισσότερο από το σύνολο της χώρας. Ακολουθούν οι περιφέρειες Πελοποννήσου με 21,5% και Αττικής με 20,9% των νοικοκυριών. Στον αντίποδα βρίσκεται η περιφέρεια Ηπείρου με μόνον 9,5% των νοικοκυριών να παρουσιάζουν αδυναμία θέρμανσης τον χειμώνα (χαμηλότερη κατά 9,5% από το σύνολο της χώρας), ακολουθούμενη από τις περιφέρειες Θεσσαλίας και Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης με 12,6% των νοικοκυριών.

Όσον αφορά τη μεταβολή του ποσοστού των νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα την περίοδο 2018-2022, τη μεγαλύτερη χειροτέρευση παρουσιάζει η περιφέρεια Αττικής που έφτασε στο 20,9% το 2022, με 4,9% περισσότερα νοικοκυριά να έχουν αδυναμία θέρμανσης τον χειμώνα συγκριτικά με το 2018 (16%). Η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας ακολουθεί φτάνοντας στο 19,9% το 2022, με αύξηση του ποσοστού κατά 5,5% έναντι του 2018 (14,4%). Αντίθετα, σε καλύτερη κατάσταση βρέθηκαν τα νοικοκυριά της Ηπείρου που

έφτασε στο 9,5% το 2022, με μείωση του ποσοστού κατά 10,2% από το 2018 (18,8%), αλλά και του Νοτίου Αιγαίου που έφτασε στο 18,3% το 2022, με μείωση του ποσοστού κατά 13% από το 2018 (31,3%).

Η εικόνα ωστόσο διαφοροποιείται όταν η ανάλυση επικεντρώνεται στα φτωχά νοικοκυριά, στα οποία παρατηρείται εντονότερα το φαινόμενο της ενεργειακής ένδειας. Για το 2022, στα φτωχά νοικοκυριά, η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας εξακολουθεί να παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό νοικοκυριών που δηλώνει αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα φτάνοντας το 58,9% των νοικοκυριών, που είναι κατά 19,2 ποσοστιαίες μονάδες περισσότερο από τον μέσο όρο των φτωχών νοικοκυριών στο σύνολο της χώρας. Ακολουθούν οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου με 53,5% (13,8% περισσότερο από τον μέσο όρο), Στερεάς Ελλάδας με 46,6%, Δυτικής Μακεδονίας με 44,7%, Αττικής με 43,7% και Κεντρικής Μακεδονίας με 40,9% των νοικοκυριών, όλες πάνω από τον μέσο όρο των φτωχών νοικοκυριών στο σύνολο της χώρας που ανήλθε στο 39,7% των νοικοκυριών. Στον αντίποδα βρίσκεται η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, με μόνον 21,3% των νοικοκυριών να παρουσιάζουν αδυναμία θέρμανσης τον χειμώνα (χαμηλότερη κατά 18,5% από τον μέσο όρο των φτωχών νοικοκυριών στο σύνολο της χώρας), ακολουθούμενη από τις περιφέρειες Ηπείρου με 22,2% και Ιονίων Νήσων με 24,1% των νοικοκυριών.

Όσον αφορά τη μεταβολή του ποσοστού των φτωχών νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα την περίοδο 2018-2022, σε χειρότερη κατάσταση βρέθηκαν τα φτωχά νοικοκυριά της Στερεάς Ελλάδας που έφτασαν το 46,6% το 2022, με αύξηση του ποσοστού κατά 22,5% από το 2018 (24,2%), αλλά και του Νοτίου Αιγαίου που έφτασε στο 53,5% το 2022, με αύξηση του ποσοστού κατά 14,3% από το 2018 (39,2%). Αντίθετα, τη μεγαλύτερη βελτίωση παρουσιάζει η περιφέρεια Θεσσαλίας που έφτασε στο 24,3% το 2022, με 16,1% λιγότερα νοικοκυριά να έχουν αδυναμία θέρμανσης τον χειμώνα συγκριτικά με το 2018 (40,3%). Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ακολουθεί φτάνοντας στο 21,3% το 2022, με βελτίωση της τάξης του 12,3% έναντι του 2018 (33,5%).

Σημαντικό είναι επίσης να δούμε και τη μεταβολή του δείκτη τη διετία 2020-2021, όταν η χώρα βρισκόταν υπό την επίδραση των δύο σημαντικών οικονομικών κρίσεων της περιόδου που προκλήθηκαν από την πανδημία και την ενεργειακή κρίση λόγω της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία. Την περίοδο αυτή, η περιφέρεια στην οποία τα νοικοκυριά της επλήγησαν σημαντικά στην ικανότητα θέρμανσης τον χειμώνα είναι αυτή των Ιονίων Νήσων, στην οποία ο υπό εξέταση δείκτης αυξήθηκε κατά 14,4 ποσοστιαίες μονάδες μέσα σε ένα έτος. Όταν όμως η ανάλυση διεξάγεται μόνο για τα φτωχά νοικοκυριά, οι περιφέρειες στις οποίες η κατάσταση επιδεινώνεται σημαντικά για τα νοικοκυριά αυτά είναι πολύ περισσότερες. Τα φτωχά νοικοκυριά της Δυτικής Μακεδονίας αντιμετώπισαν τη μεγαλύτερη επίπτωση, με μία αύξηση της τάξης του 26,9% των νοικοκυριών που δηλώνει αδυναμία θέρμανσης τον χειμώνα, ακολουθούμενη από τις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου με 22,3%, Βορείου Αιγαίου με 20,2% και Ιονίων Νήσων με 15,73%.

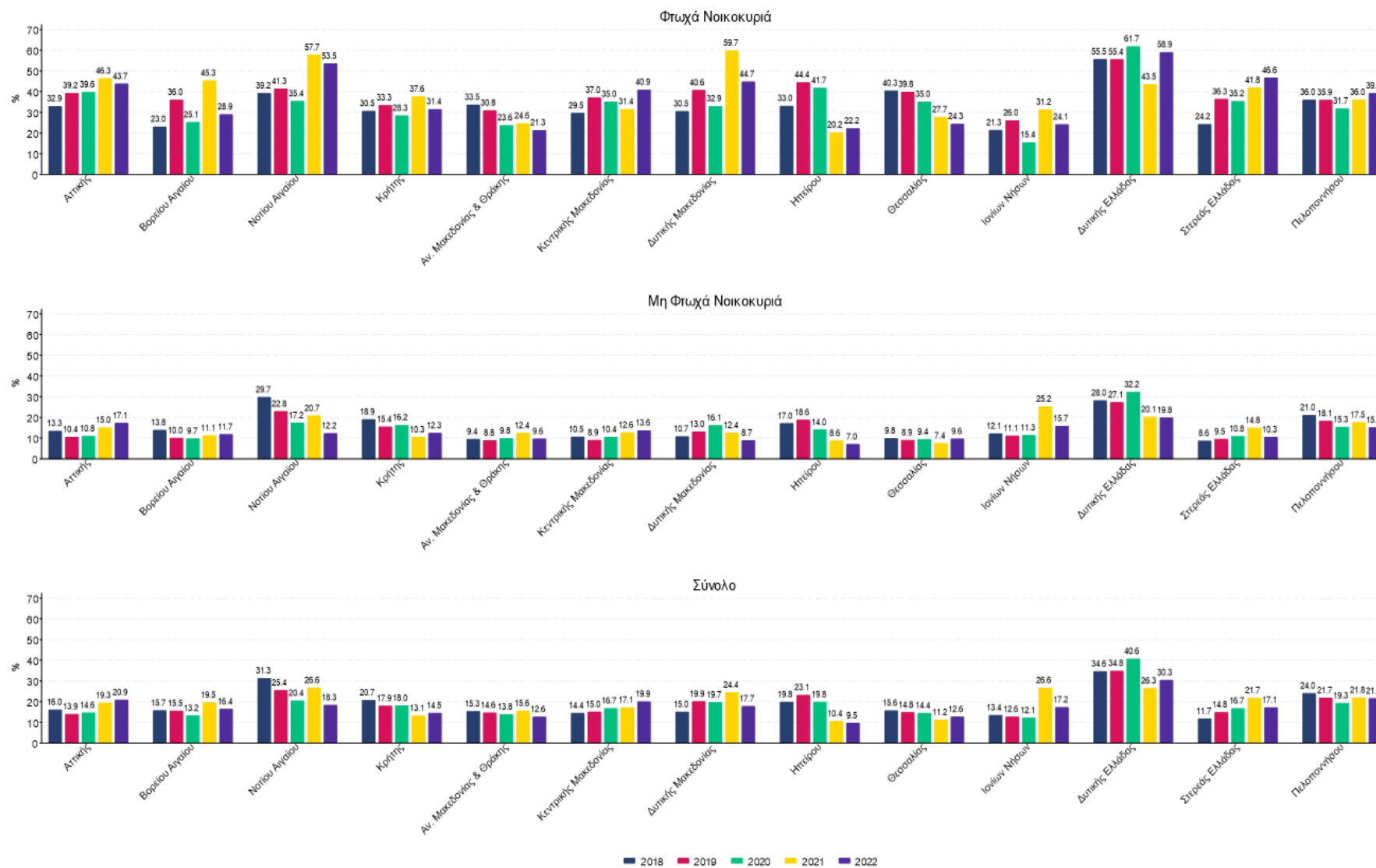
Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι στα μη φτωχά νοικοκυριά στη Δυτική Μακεδονία, την ίδια περίοδο, παρουσιάζεται μείωση του ποσοστού των νοικοκυριών που δηλώνουν αδυναμία θέρμανσης τον χειμώνα κατά 3,6%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση του δείκτη για τα μη φτωχά νοικοκυριά στο Νότιο και Βόρειο Αιγαίο είναι μόλις 3,5% και 1,4%, αντίστοιχα. Μόνο στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων η αύξηση του δείκτη για τα μη φτωχά νοικοκυριά φτάνει το 13,9%, δεδομένο που οδηγεί στην αύξηση του δείκτη στην εν λόγω περιφέρεια στο σύνολο των νοικοκυριών.

4. Εισόδημα

Από τα παραπάνω αποτελέσματα, είναι φανερό ότι η ανάλυση ανά περιφέρεια είναι σημαντική, τόσο στο σύνολο των νοικοκυριών, όσο κυρίως μεταξύ των φτωχών και μη φτωχών νοικοκυριών. Για μια συνολικότερη εικόνα, εκτός από τη δήλωση για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα, η αντίστοιχη ανάλυση του εισοδήματος δίνει μία καλύτερη εικόνα της κατάστασης. Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας που έχει το μεγαλύτερο ποσοστό νοικοκυριών που βρίσκονται σε ενεργειακή φτώχεια (30,3%) είναι ταυτόχρονα και μία από τις περιφέρειες με το χαμηλότερο διαθέσιμο εισόδημα, 18,8 χιλιάδες ευρώ τον χρόνο (τρίτο χαμηλότερο το 2022). Αντίστοιχα, χαμηλότερο από τον μέσο όρο του εισοδήματος στο σύνολο της χώρας έχει και η περιφέρεια Πελοποννήσου, 18,9 χιλ. ευρώ τον χρόνο, η οποία είναι η δεύτερη σε ποσοστό νοικοκυριών με αδυναμία θέρμανσης τον χειμώνα.

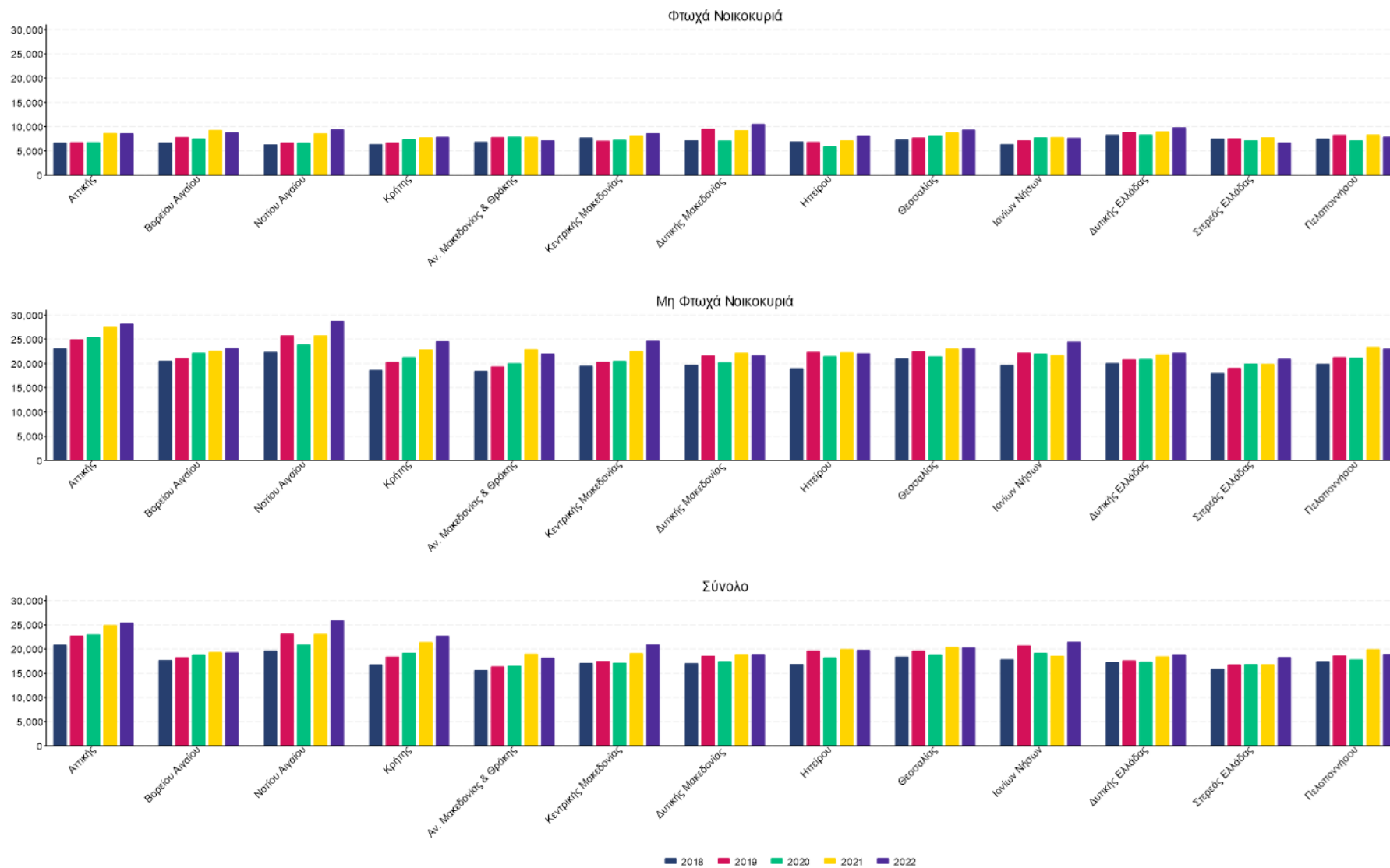
Επιπλέον, η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, στην οποία το ποσοστό των φτωχών νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για θέρμανση το χειμώνα χειροτέρευσε περισσότερο από όλες τις περιφέρειες, αποτελεί ταυτόχρονα την περιφέρεια με το χαμηλότερο εισόδημα, αλλά και τη μόνη περιφέρεια, στην οποία το εισόδημα των νοικοκυριών αυτών μειώθηκε κατά 9,7%, την υπό εξέταση περίοδο. Τέλος, στην περιφέρεια των Ιονίων Νήσων, στην οποία ο δείκτης αυξήθηκε σημαντικά την υπό εξέταση περίοδο, το εισόδημα των φτωχών νοικοκυριών είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Στις υπόλοιπες περιοχές το μέγεθος της ενεργειακής ένδειας δεν φαίνεται να επηρεάζεται από το επίπεδο του εισοδήματος και, ως εκ τούτου, η ανάλυση θα πρέπει να στραφεί συνδυαστικά και σε άλλους παράγοντες. Ενδεικτικά, αναφέρεται η περίπτωση της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου που είχε αύξηση του ποσοστού οικονομικής αδυναμίας για θέρμανση κατά 14,3%, ενώ ταυτόχρονα το εισόδημα αυξήθηκε την ίδια περίοδο κατά 49,3%.

Διάγραμμα 6: Ποσοστό νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα ανά περιφέρεια, 2018-2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023. Ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 7: Εισόδημα νοικοκυριών ανά περιφέρεια, 2018-2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023. Ίδια επεξεργασία.

4. Λοιποί παράγοντες

Σε περιπτώσεις λοιπόν που το εισόδημα των νοικοκυριών δεν φαίνεται να αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για την οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση, θα πρέπει στη συζήτηση να συμπεριληφθούν και άλλοι παράγοντες που δύναται να επιδρούν, όπως είναι οι κλιματικές συνθήκες, η παλαιότητα και το επίπεδο ενεργειακής θωράκισης των κτιρίων, το κύριο μέσο θέρμανσης της οικίας κλπ. Έτσι λοιπόν, στο Διάγραμμα 8 καταγράφονται τα στοιχεία για το μέσο θέρμανσης που κατά κύριο λόγο χρησιμοποίησαν τα νοικοκυριά του δείγματος, το 2022. Όπως παρατηρούμε από το διάγραμμα, ακόμα και σήμερα καταγράφεται υψηλή χρήση πετρελαίου θέρμανσης, αλλά και στερεών καυσίμων.

Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά το πετρέλαιο θέρμανσης, όπως είναι αναμενόμενο, οι περισσότερες περιοχές καταγράφουν υψηλά ποσοστά χρήσης. Ωστόσο, οι περιφέρειες Ηπείρου (ποσοστό 71,7%), Στερεάς Ελλάδας (ποσοστό 62,6%), Πελοποννήσου (ποσοστό 55,9%), Κρήτης (ποσοστό 51,8%), και Δυτικής Ελλάδας (ποσοστό 51,6%) καταγράφουν τα μεγαλύτερα ποσοστά. Εστιάζοντας στα φτωχά νοικοκυριά, οι περιφέρειες με τα υψηλότερα ποσοστά χρήσης πετρελαίου θέρμανσης είναι η Ήπειρος (ποσοστό 73,7%), η Στερεά Ελλάδα (ποσοστό 66,2%), η Πελοπόννησος (ποσοστό 58,1%), η Δυτική Ελλάδα (ποσοστό 54,3%), η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (ποσοστό 53,9%), το Βόρειο Αιγαίο (ποσοστό 52,1%) και η Κρήτη (ποσοστό 51,7%).

Αντίστοιχα, οι περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (ποσοστό 40,8%), Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ποσοστό 36,2%), Βόρειου Αιγαίου (ποσοστό 36,1%) και Στερεάς Ελλάδας (ποσοστό 25,8%) παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά στη χρήση στερεών καυσίμων, που αφορά κατά κύριο λόγο σε καυσόξυλα. Ωστόσο, αν εστιάσουμε στην περίπτωση των φτωχών νοικοκυριών, τα ποσοστά χρήσης στερεών καυσίμων για θέρμανση αυξάνουν. Πιο συγκεκριμένα, οι περιφέρειες που καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά χρήσης είναι: Δυτική Μακεδονία (ποσοστό 42,2%), Βόρειο Αιγαίο (ποσοστό 29,0%), Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (ποσοστό 27,9%) και Στερεά Ελλάδα (ποσοστό 22,5%).

Σχετικά με τη χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας για θέρμανση, παρατηρούμε ότι υπάρχουν περιφέρειες με σημαντικά ποσοστά. Ωστόσο, οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά χρήσης, τόσο για το σύνολο των νοικοκυριών (ποσοστά 56,6% και 34,7% αντίστοιχα), όσο και για την περίπτωση των φτωχών νοικοκυριών (ποσοστά 61,7% και 36,2% αντίστοιχα). Τέλος, σε ό,τι αφορά τη χρήση φυσικού αερίου, τα υψηλότερα ποσοστά για το σύνολο των νοικοκυριών καταγράφονται, όπως είναι αναμενόμενο, στη Θεσσαλία (ποσοστό 39,5%), την Κεντρική Μακεδονία (ποσοστό 31,5%) και την Αττική (ποσοστό 22,7%). Τα αντίστοιχα ποσοστά για την περίπτωση των φτωχών νοικοκυριών είναι 43,2%, 32,7% και 23,6%.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι σε περιφέρειες στις οποίες καταγράφονται υψηλά ποσοστά αδυναμίας για θέρμανση, τόσο για το σύνολο των νοικοκυριών, όσο και συγκεκριμένα για τα φτωχά νοικοκυριά, καταγράφονται επίσης υψηλά ποσοστά χρήσης πετρελαίου θέρμανσης ως κύριου μέσου θέρμανσης. Αυτό ωστόσο είναι μια παρατήρηση και σίγουρα δεν αποτελεί κανόνα το γεγονός ότι η χρήση πετρελαίου θέρμανσης συμβάλλει στην ενεργειακή ένδεια. Από την άλλη, όπως είναι γνωστό, στις περιπτώσεις που η κεντρική θέρμανση των κτιρίων αφορά σε καυστήρες πετρελαίου θέρμανσης, η αλλαγή του καυσίμου αποτελεί μια δαπανηρή επένδυση που δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί, ειδικότερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Μια πιθανή εναλλακτική πηγή θέρμανσης σε αυτές τις

περιπτώσεις είναι η χρήση ηλεκτρικής ενέργειας, το κόστος της οποίας όμως ήταν ιδιαίτερα αυξημένο κατά την περίοδο 2021-2022. Συνεπώς, τα νοικοκυριά που βασίζονται κατά κύριο λόγο στο πετρέλαιο για τη θέρμανσή τους, φαίνεται ότι βρίσκονταν σε δυσμενέστερη θέση για την κάλυψη των αναγκών τους.

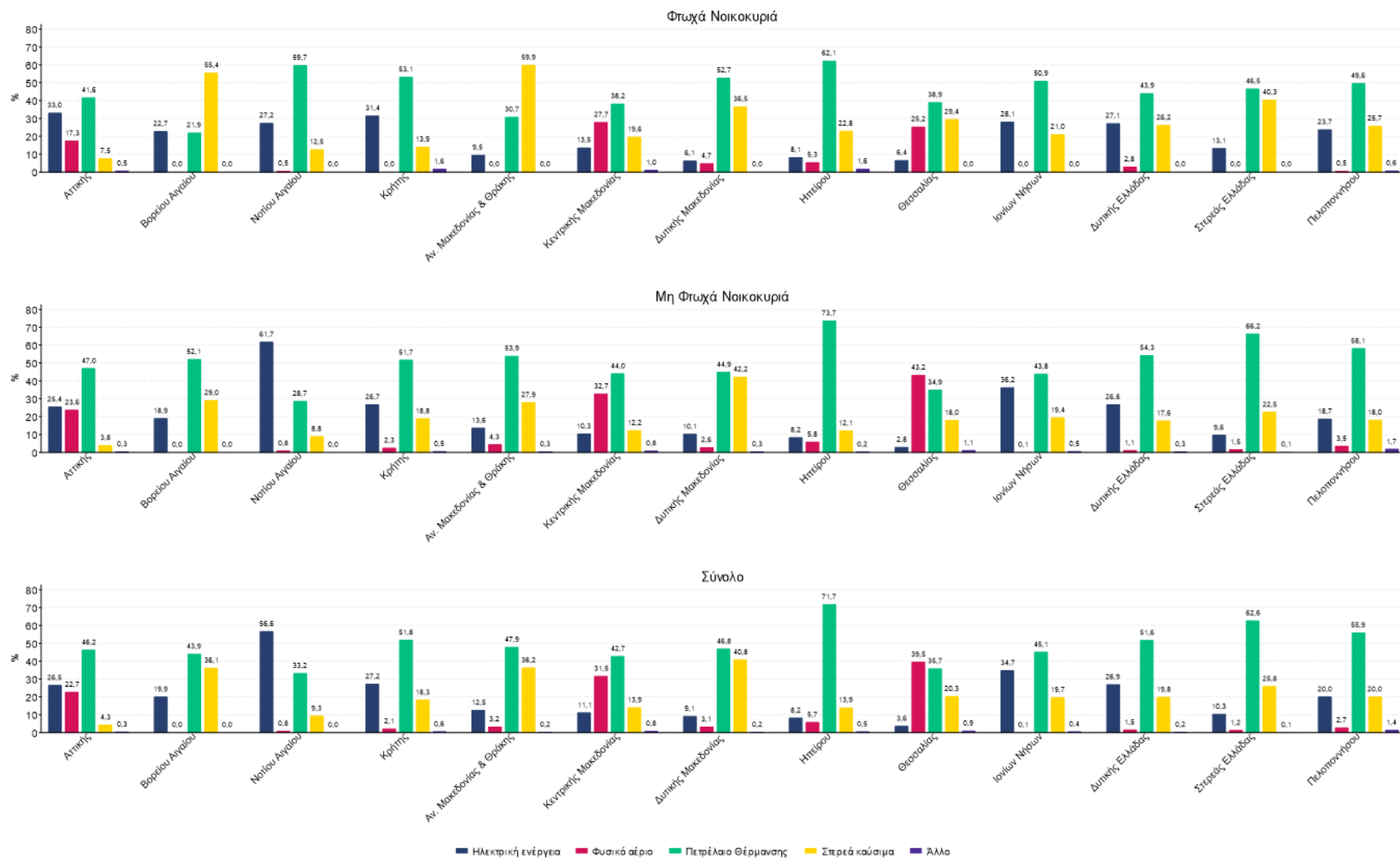
Άλλος βασικός παράγοντας είναι φυσικά οι ετήσιες ανάγκες για θέρμανση βάσει των κλιματικών συνθηκών και των θερμοκρασιών που επικρατούν κατά τη χειμερινή περίοδο. Παρότι η ανάλυση αυτής της παραμέτρου δεν εμπίπτει στην παρούσα διερεύνηση, μπορεί να σημειωθεί ότι σύμφωνα με πληροφορίες από την Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (EMY)³, ο χειμώνας του 2018 ήταν αρκετά θερμός, ενώ το 2019 η θερμοκρασία κυμάνθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα, αλλά παρέμεινε κοντά στις κανονικές τιμές. Αντίστοιχα, το 2020 ήταν η θερμότερη χρονιά της υπό εξέταση περιόδου, ενώ οι θερμοκρασίες το 2021 ήταν μεν υψηλότερες από τα κανονικά επίπεδα, ωστόσο, ήταν χαμηλότερες από το 2020 και οι ανάγκες για θέρμανση ήταν συγκριτικά αυξημένες. Μάλιστα, και στα δύο αυτά έτη, οι υψηλότερες θερμοκρασίες παρατηρήθηκαν στη Βόρεια Ελλάδα (Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία και Θράκη). Τέλος, το 2022 ήταν η ψυχρότερη χρονιά της υπό εξέταση περιόδου, ιδιαίτερα ο Μάρτιος, γεγονός που συνέβαλε στις αυξημένες απαιτήσεις για θέρμανση των νοικοκυριών και, σε συνδυασμό με τις υψηλές τιμές στην ενέργεια, οδήγησε στην όξυνση του φαινομένου της ενεργειακής ένδειας, ιδιαίτερα για τα πιο ευάλωτα νοικοκυριά.

Ταυτόχρονα, όπως αναφέρθηκε, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τη δυνατότητα των νοικοκυριών να εξασφαλίσουν ικανοποιητικά επίπεδα θέρμανσης. Για παράδειγμα, όπως είναι γνωστό, μεγάλο μέρος του κτιριακού αποθέματος της χώρας μας είναι παλιό και ενεργοβόρο, καθώς κατασκευάστηκε πριν από το 1980. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, στο υπό εξέταση δείγμα, το 42,3% του συνόλου των νοικοκυριών διαμένουν σε οικίες παλαιότερες του 1980 (Πίνακας 1). Το ποσοστό αυτό αυξάνει για τα φτωχά νοικοκυριά σε 49,1%, ενώ για τα μη φτωχά το αντίστοιχο ποσοστό είναι 40,7%. Ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά (άνω του 50%) παλαιών κατοικιών για το σύνολο των νοικοκυριών παρατηρούνται στη Στερεά Ελλάδα και το Βόρειο Αιγαίο, ενώ ειδικά στην περίπτωση των φτωχών νοικοκυριών, ποσοστά άνω του 50% οικογενειών που διαμένουν σε κατοικίες με έτος κατασκευής πριν το 1980, καταγράφονται σε Βόρειο Αιγαίο, Στερεά Ελλάδα, Θεσσαλία, Κρήτη, Ιόνια Νησιά, Αττική και Κεντρική Μακεδονία.

Συμπερασματικά, η παλαιότητα και κατά συνέπεια η χαμηλή ενεργειακή θωράκιση των οικιών συμβάλλει στις αυξημένες απαιτήσεις για θέρμανσή τους και εντείνει το πρόβλημα των αυξημένων δαπανών των νοικοκυριών για ενέργεια. Σε κάθε περίπτωση, η εξεταζόμενη βάση δεδομένων της ΕΛΣΤΑΤ, πέραν των πληροφοριών για την περίοδο κατασκευής, δεν περιλαμβάνει αναλυτικές τεχνικές πληροφορίες που να σχετίζονται με την ενεργειακή θωράκιση των οικιών. Ως εκ τούτου, η λεπτομερής ανάλυση του παράγοντα αυτού δεν εμπίπτει στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, ωστόσο, αποτελεί πεδίο για περαιτέρω έρευνα.

³ Σημαντικά Καιρικά και Κλιματικά Φαινόμενα στην Ελλάδα, Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία, Διάφορα τεύχη, http://emy.gr/emy/el/climatology/climatology_extreme.

Διάγραμμα 8: Μερίδιο χρήσης πηγής ενέργειας ανά περιφέρεια, 2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023. Ίδια επεξεργασία.

Πίνακας 1: Περίοδος κατασκευής οικιών ανά περιφέρεια, 2022

Περιφέρεια	Φτωχά		Μη φτωχά		Σύνολο	
	Πριν το 1980	Μετά το 1980	Πριν το 1980	Μετά το 1980	Πριν το 1980	Μετά το 1980
Αττική	51,3%	48,7%	46,2%	53,8%	46,9%	53,1%
Βόρειο Αιγαίο	63,1%	36,9%	45,6%	54,4%	50,3%	49,7%
Νότιο Αιγαίο	31,5%	68,5%	43,7%	56,3%	42,0%	58,0%
Κρήτη	53,7%	46,3%	39,3%	60,7%	41,4%	58,6%
Αν. Μακεδονία και Θράκη	43,3%	56,7%	31,3%	68,7%	34,4%	65,6%
Κεντρική Μακεδονία	51,0%	49,0%	36,0%	64,0%	39,5%	60,5%
Δυτική Μακεδονία	43,7%	56,3%	31,5%	68,5%	34,4%	65,6%
Ήπειρος	34,8%	65,2%	25,8%	74,2%	27,5%	72,5%
Θεσσαλία	53,8%	46,2%	41,1%	58,9%	43,8%	56,2%
Ιόνια Νησιά	52,5%	47,5%	42,7%	57,3%	44,8%	55,2%
Δυτική Ελλάδα	40,3%	59,7%	29,2%	70,8%	31,9%	68,1%
Στερεά Ελλάδα	62,4%	37,6%	50,6%	49,4%	53,1%	46,9%
Πελοπόννησος	40,9%	59,1%	35,0%	65,0%	36,6%	63,4%
Σύνολο Χώρας	49,1%	50,9%	40,7%	59,3%	42,3%	57,7%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2023. Ίδια επεξεργασία.

4. Σύνοψη και συμπεράσματα

Είναι γνωστό ότι τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην πλήρη κάλυψη των αναγκών τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το χαμηλό εισόδημα, όχι μόνο δεν επαρκεί για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών του νοικοκυριού, καθώς κατευθύνεται προς την κάλυψη άλλων άμεσων αναγκών διαβίωσης (π.χ. διατροφή, στέγαση κλπ.), αλλά οδηγεί και στην μη κάλυψη άλλων υποχρεώσεων (π.χ. ασφαλιστικών, φορολογικών, τραπεζικών κλπ.). Η ενεργειακή κρίση της περιόδου 2021-2022 χαρακτηρίστηκε από την ξαφνική και ιδιαίτερα ισχυρή άνοδο των τιμών της ενέργειας και έπληξε το σύνολο των χωρών της Ευρώπης. Ως αποτέλεσμα, οδήγησε σε σημαντικές επιπτώσεις στις οικονομίες των κρατών και την επιβάρυνση των καταναλωτών, εντείνοντας το φαινόμενο της ενεργειακής ένδειας για τα νοικοκυριά. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα εργασία, έχοντας ως στόχο τη διερεύνηση του φαινομένου κατά την περίοδο της κρίσης στις τιμές της ενέργειας, εστιάζει στην ανάλυση του δείκτη της οικονομικής αδυναμίας για ικανοποιητική θέρμανση των νοικοκυριών, όπως καταγράφεται από την ΕΛΣΤΑΤ, αλλά ταυτόχρονα, επεκτείνει την ανάλυση στη διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων μεταξύ των νοικοκυριών σε επίπεδο περιφέρειας κατά την τελευταία πενταετία.

Από την ανάλυση, φαίνεται καθαρά η άνοδος του ποσοστού των νοικοκυριών με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα, η οποία το 2022 ανήλθε στο 19,2% για το σύνολο των νοικοκυριών, όταν στα φτωχά νοικοκυριά το ποσοστό αυτό άγγιξε το 39,7%. Εκτός όμως από τη γενικότερη εικόνα της ενεργειακής φτώχειας των ελληνικών νοικοκυριών, κυρίως των φτωχών, σε επίπεδο χώρας, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ανάλυση του φαινομένου σε περιφερειακό επίπεδο. Στο σύνολο των νοικοκυριών, την ίδια περίοδο, η περιφέρεια που παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό με οικονομική αδυναμία για ικανοποιητική θέρμανση τον χειμώνα είναι της Δυτικής Ελλάδας (30,3%) και ακολουθούν οι περιφέρειες Πελοποννήσου και Αττικής, ενώ στα φτωχά νοικοκυριά η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας φτάνει στο 58,9% και ακολουθούν οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Στερεάς Ελλάδας, Δυτικής Μακεδονίας, Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας.

Όσον αφορά τη μεταβολή του ποσοστού στην υπό εξέταση περίοδο, 2018-2022, τη μεγαλύτερη χειροτέρευση στο σύνολο των νοικοκυριών παρουσιάζουν οι περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, ενώ στα φτωχά νοικοκυριά οι περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας και Νοτίου Αιγαίου. Για την περίοδο 2020-2021, όταν ξεκίνησε η ενεργειακή κρίση τα νοικοκυριά της περιφέρειας Ιονίων Νήσων επλήγησαν σημαντικά στην ικανότητα θέρμανσης τον χειμώνα, όταν ο υπό εξέταση δείκτης αυξήθηκε κατά 14,4 ποσοστιαίες μονάδες. Ωστόσο στα φτωχά νοικοκυριά, οι περιφέρειες στις οποίες η κατάσταση επιδεινώθηκε σημαντικά είναι πολύ περισσότερες. Τη μεγαλύτερη επίπτωση αντιμετώπισαν τα νοικοκυριά της Δυτικής Μακεδονίας (26,9%) με επόμενες τις περιφέρειες Νοτίου και Βορείου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων.

Πέρα από το κόστος της ενέργειας και το ύψος του εισοδήματος, τα οποία αποτελούν τους βασικούς παράγοντες που επιδρούν στην ενεργειακή φτώχεια, υπάρχουν και άλλες παράμετροι που συνδέονται, τόσο με τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του νοικοκυριού (μέγεθος, πηγή εισοδήματος, φύλο, ηλικία κ.ά.), όσο και με τα χαρακτηριστικά της οικίας (επιφάνεια, έτος κατασκευής, είδος σπιτιού, ενεργειακή θωράκιση, μέσο θέρμανσης κλπ.), αλλά και γεωγραφικές παράμετροι που σχετίζονται με την περιφέρεια (πυκνότητα πληθυσμού, κλιματικές συνθήκες κλπ.). Η βάση δεδομένων EU-SILC, που αναλύεται στην παρούσα εργασία, δεν περιλαμβάνει λεπτομερείς πληροφορίες για όλες τις μεταβλητές που δύναται να επιδρούν στην ενεργειακή ένδεια και, ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατή μία αναλυτική οικονομετρική προσέγγιση του φαινομένου βάσει της συγκεκριμένης πηγής. Για την κάλυψη αυτού του ερευνητικού ερωτήματος, το ΚΕΠΕ έχει ήδη εντάξει στο ερευνητικό του πρόγραμμα σχετική έρευνα, τα αποτελέσματα της οποίας θα δημοσιευτούν σε επόμενο στάδιο.

Ταυτόχρονα, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι σήμερα, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, βρισκόμαστε σε μια διαδικασία πράσινης μετάβασης προς μία οικονομία χαμηλών ή ακόμα και μηδενικών εκπομπών άνθρακα, γεγονός που δημιουργεί ένα πλαίσιο περιορισμών, αλλά ταυτόχρονα και ευκαιριών στην αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας. Μέχρι σήμερα, σημαντικό μέρος των προσπαθειών διαχείρισης του φαινομένου εστιάζει σε πολιτικές επιδοματικού χαρακτήρα που, όπως είναι γνωστό, συμβάλλουν κυρίως στη βραχυπρόθεσμη ανακούφιση των ευάλωτων νοικοκυριών και όχι στην εξάλειψη του προβλήματος. Ταυτόχρονα, δαπανώνται δημόσιοι πόροι που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν αποδοτικότερα για την επίτευξη μακροχρόνιων αποτελεσμάτων.

Μάλιστα, το γεγονός ότι η ενεργειακή κρίση του 2021-2022 ξεπεράστηκε και ακολούθησε αποκλιμάκωση και σταθεροποίηση των τιμών της ενέργειας δεν θα πρέπει να αποτελεί παράγοντα

εφησυχασμού σε ό,τι αφορά τον κίνδυνο ενεργειακής ένδειας των νοικοκυριών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πρόσφατη, ξαφνική και έντονη άνοδος της εγχώριας χονδρεμπορικής τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας, εντός του Νοεμβρίου 2024, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού διαφόρων παραγόντων, συνθηκών και γεγονότων που επικράτησαν τόσο στην εγχώρια, όσο και την ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας.⁴ Τέτοια γεγονότα καταδεικνύουν το πόσο εύάλωτος είναι ο ενεργειακός τομέας της χώρας μας απέναντι σε διεθνείς μεταβολές και γίνεται κατανοητό ότι παρόμοιες καταστάσεις δύναται να οδηγούν συχνά σε έκτακτη επιβάρυνση του ενεργειακού κόστους για τα νοικοκυριά.

Συνεπώς η αντιμετώπιση του φαινομένου της ενεργειακής φτώχειας δεν θα πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά σε εφήμερα μέτρα ανακούφισης των εύάλωτων καταναλωτών, αλλά είναι απαραίτητη η στροφή των δημόσιων πολιτικών προς μια ολοκληρωμένη μακροπρόθεσμη στρατηγική, η οποία θα είναι ενταγμένη στο πλαίσιο της πράσινης μετάβασης, με όρους κοινωνικής δικαιοσύνης και προστασίας των καταναλωτών, και θα βασίζεται τόσο σε κοινωνικές, όσο και σε περιβαλλοντικές και ενεργειακές πολιτικές. Υπό αυτό το πρίσμα, η στρατηγική στόχευση θα πρέπει να εστιάζει από τη μια πλευρά στην αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και από την άλλη, σε δομικές αλλαγές που θα στοχεύουν στην ενεργειακή αναβάθμιση της οικονομίας (συμπεριλαμβανομένου του κτιριακού αποθέματος της χώρας) και την ενίσχυση και αναβάθμιση των ενεργειακών υποδομών (δίκτυα, διασυνδέσεις, αποθήκευση κλπ.), καθώς και την ενεργειακή συμπεριφορά των καταναλωτών (ενημέρωση και εκπαίδευση, εργαλεία ορθής διαχείρισης της κατανάλωσης, εξοικονόμηση, αυτοπαραγωγή ΑΠΕ, συμμετοχή σε ενεργειακούς συνεταιρισμούς κλπ.).

⁴ Μεταξύ άλλων, στην άνοδο της τιμής συνέβαλαν συνθήκες όπως η επιδείνωση των καιρικών συνθηκών που είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης για ενέργεια, η ταυτόχρονη χαμηλή ηλιοφάνεια και μεγάλη άπνοια που συνέβαλαν στη μείωση της παραγωγής από ΑΠΕ και την ανάγκη αυξημένης χρήσης ορυκτών καυσίμων (φυσικό αέριο και λιγνίτης) με υψηλότερο κόστος παραγωγής, η παρατεταμένη ανομβρία που περιόρισε σημαντικά την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας, αλλά και παράγοντες όπως οι ανεπαρκείς διασυνοριακές διασυνδέσεις και οι στρεβλώσεις του ευρωπαϊκού συστήματος κατανομής ενέργειας που οδηγούν σε περιορισμούς της μεταφορικής ικανότητας από την Κεντρική προς την Νοτιοανατολική Ευρώπη, καθώς και έκτακτα γεγονότα, όπως η διακοπή παροχής φυσικού αερίου από τη Ρωσία προς την Αυστρία που συνέβαλε στην απότομη άνοδο της διεθνούς τιμής του αερίου. Ωστόσο, η ανάλυση της επίδρασης των παραπάνω παραγόντων στο κόστος της ενέργειας για τα νοικοκυριά δεν εμπίπτει στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Βιβλιογραφία

- Αρυμπλιά, Μ., Κοροβέση, Α., Μπόεμη, Σ.Ν., Τουλουπάκη, Ε., και Θ. Τσούτσος, 2019. Ενεργειακή φτώχεια στην Ελλάδα: Πολιτικές εξελίξεις και προτάσεις κοινωνικής καινοτομίας για την αντιμετώπισή της, INZEB, Heinrich Böll Stiftung, Θεσσαλονίκη. <https://inzeb.org/wp-content/uploads/2020/09/Ενεργειακή-Φτώχεια-στην-Ελλάδα-2.0.pdf>
- ΕΛΣΤΑΤ, 2023. Εισόδημα και Συνθήκες Διαβίωσης των Νοικοκυριών (SILC), <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SFA10/2023>.
- ΕΛΣΤΑΤ, 2024. Κίνδυνος φτώχειας, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών: Έτος 2023 (Περίοδος αναφοράς εισοδήματος: Έτος 2022), <https://www.statistics.gr/documents/20181/20cac507-3a56-a584-effd-8ac6acfec409>
- Κοροβέση, Α., Μεταξά, Κ., Τουλουπάκη, Ε., και Ν. Χρυσόγελος, 2017. Ενεργειακή φτώχεια στην Ελλάδα: Προτάσεις κοινωνικής καινοτομίας για την αντιμετώπιση του φαινομένου, INZEB, Heinrich Böll Stiftung, Θεσσαλονίκη. <https://www.openbook.gr/energeiaki-ftwxeia-stin-ellada/>
- Λυχνάρας, Β., 2020. Εξελίξεις της εγχώριας αγοράς πετρελαίου θέρμανσης, Αναλύσεις Επικαιρότητας, 11/2020, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). <https://www.kepe.gr/nea/analyseis-epikairothtas-23-11-2020/>
- Λυχνάρας, Β. και Κ. Πασσάς, 2023. Ο ενεργειακός τομέας της Ελλάδας και η επίδραση της τιμής του φυσικού αερίου στην εγχώρια τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας, *Οικονομικές Εξελίξεις* (Β' Μέρος), 51:79-92, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/tefchos-51-gr/o-energeiakos-tomeas-tis-elladas-kai-i-epidrasi-tis-timis-tou-fysikoy-aeriou-stin-egxwria-timi-tis-ilektrikis-energeias.pdf
- Μαρσέλλου, Α. και Β. Λυχνάρας, 2023. Πρόσφατες εξελίξεις στον πληθωρισμό της Ελλάδας και της Ευρωζώνης: Οι επιδράσεις από την αποκλιμάκωση των τιμών της ενέργειας και την αύξηση των τιμών των τροφίμων, *Οικονομικές Εξελίξεις*, 50:16-25, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/tefchos-50-gr/prosfates-ekselikseis-ston-plithwrismo-tis-elladas-kai-tis-evrwzwnis-oi-epidrasi-apo-tin-apoklimakwsi-twn-timwn-tis-energeias-kai-tin-ayksisi-twn-timwn-twn-trofimwn.pdf
- Μαρσέλλου, Α. και Β. Λυχνάρας, 2022. Η επίδραση των υψηλών τιμών της ενέργειας στην εξέλιξη του πληθωρισμού σε Ελλάδα και Ευρωζώνη, *Οικονομικές Εξελίξεις*, 49:15-23, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/tefchos-49-gr/I-epidrasi-twn-ypsilwn-timwn-tis-energeias-stin-ekseliksi-tou-plithwris moy-se-Ellada-kai-Evrwzwni.pdf
- Μοιρασγεντής, Σ., Σαραφίδης, Ι., Λάλας Δ. και Ν. Μάντζαρης, 2024. Στρατηγικές για τη μείωση του ανθρακικού αποτυπώματος και την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας στα ελληνικά νοικοκυριά. Facets & The Green Tank. https://thegreentank.gr/wp-content/uploads/2024/02/202402_FacetsTheGreenTank_Stratigikes-gia-ti-meiosi-tou-anthrakikou-apotypomatos-kai-tin-antimetopisi-tis-energ.pdf
- Corovessi, A., 2024. Energy poverty: causes and consequences, INZEB. <https://inzeb.org/publications/energy-poverty-causes-and-consequences/>

Eurostat, 2024 [1]. Eurostat, Electricity prices for household consumers - bi-annual data (from 2007 onwards).

[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_pc_204\\$defaultview/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_pc_204$defaultview/default/table?lang=en)

Eurostat, 2024 [2]. Eurostat, Gas prices for household consumers - bi-annual data (from 2007 onwards).

[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_pc_202\\$defaultview/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_pc_202$defaultview/default/table?lang=en)

European Commission, 2024. “*The European Commission's Weekly Oil Bulletin*”.

https://energy.ec.europa.eu/data-and-analysis/weekly-oil-bulletin_en

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΚΕΠΕ)

Αμερικής 11, Αθήνα 10672

Τηλέφωνο: (+30) 210 3676400